

Koduvägivallast kaasaegse kunsti keeles

Flo Kasearu loometegevus paigutub professionaalse kunstivälja piiridesse, kuid on valmis neid piire ületama, selleks et anda oma oskused ja vahendid vägivallaohvrite käsutusse.

Vaatamisi: 58

KATRIN KIVIMAA

29.01.2021

Flo Kasearu näitus „Elust välja lõigatud“ Tallinna Kunstihoones kuni 28. III, kuraator Cathrin Mayer.

2016. aasta Artishoki biennaalil osales Flo Kasearu *performance*'iga „Privaatsuse sooviavalduse ilmestamine“, mida etendati NO99 teatri kammersaalis. Kahetunnise etenduse jooksul lugesid koduvägivalla all kannatanud naised publikule ette katkeid oma kohtuasjade toimikutest. Naised ise ei asunud laval, vaid istusid saali kogunenud publiku seas, justkui sümboliseerides seda, et meie kõigi kõrval võib olla keegi, kes on lähisuhte- või perevägivalla all kannatanud. Seda, et me kõik asume – ühel või teisel viisil – sedasorti vägivallale lähemal, kui esmapilgul arvata oskame. Oma seni suurimal isikunäitusel „Elust välja lõigatud“ jätkab

Kasearu sama teemaga.

Tähenduslikud ruumid. Mis võib toimuda koduseinte vahel ja suletud uste taga? Kuidas vägivallatsejad oma tegusid õigustavad? Kuidas vägivalda ära tunda? Kust selle puhul abi otsida? Mida vägivaldsed suhted kannatava poolega teevad? Need on kesksed küsimused, millega kunstnik vaataja näituseruumidesse teele saadab.

Flo Kasearu huvi lähisuhte- ja perevägivalla vastu ei ole juhuslik ega lähtu pelgalt soovist suhestuda ühiskonna valupunktidega, nagu sotsiaalsele kunstile kombeks. 2009. aastal avas kunstniku ema Margo Orupõld naiste tugikeskuse Pärnus ning Kasearu on seal korraldanud loomingulisi töötubasid ja kunstiprojekte, puutudes varjupaigas elanud või tugikeskusest abi otsinud naistega lähedalt kokku. Mitmed teosed on inspiratsiooni saanud kunstniku ema räägitud lugudest. Seega on näitusele koondatud teostel, mille sekka kuulub ka videolõik eelnimetatud 2016. aasta *performance*'ist, Kasearu kõrval hulk kaasautoreid. Kõige paremini tuleb vägivalla eest abi otsinud naiste kaasautorsus esile Vabaduse väljakule vaatavale aknale paigutatud teoses, kus kolm naist sõnastavad neile arusaadavamas ja inimlikumas keeles ümber ohvriabi teavituskampaania tekste. „Aita end!“ on võimestav sõnum, mis osutab sellelegi, et suur osa näitusele jõudnud naiste lugudest on leidnud lahenduse. Küsimus „Kas sa tuled mind öösel päästma?“ kõneleb seevastu meelegeitist ja (tihti põhjendatud) usaldamatusest tugisüsteemide vastu.

Flo Kasearu on näituse narratiivi üles ehitanud ruumiliselt jagunevate peatükkide kaupa. Eelkirjeldatud tekstiline teos Tallinna Kunstihoone aknal loob seose avaliku ruumiga. Vabaduse väljaku poolne saal funktsioneerib tugikeskusena, kus skulpturaalsete vormidega toolid „jutustavad“ konkreetsete naiste lugusid.

Tekstiline teos Tallinna Kunstihoone aknal loob seose avaliku ruumiga.

Paul Kuimet / Tallinna Kunstihoone

Turvaliselt väiksemõõdulises videoruumis näeb teost „Varjupaiga festival“, kus on dokumenteeritud Pärnu naiste varjupaigas sündinud loometööd. Kõige poeetilisemalt on lahendatud suur saal, kus küsitakse nii seda, mida pidev väärkohtlemine indiviidiga teeb, kui sedagi, kuidas oma otsustusõigus tagasi võita.¹ Kuivanud toataimedest moodustuv väli pealkirjaga „Vägivald kasvab vaikuses“ on näituse üks tugevamaid kujundeid, sümboliseerides vägivalda all kannataja kokkukuivamist nii psühholoogilises, vaimses kui tihti ka füüsilises plaanis. Sellele vastandub kohtuasjade ettelugemise videolindistus, olukorra dokumentatsioon, kus ohver on otsustanud oma elu ja võimaluste eest võitlema hakata.

Tallinna Kunstihoone näituse kirjeldatud ülesehitus tuletab meelde, et ruumiline mõtlemine on Kasearu loomemeetodis alati esil olnud. Tema kõige populaarsem ja enim meediakajastust saanud kunstiprojekt on „Flo Kasearu majamuuseum“, kus kunstniku pere elumaja privaatsus on – vähemalt osaliselt – transformeeritud avalikuks ja avatud ruumiks.² Üks parimaid näiteid sellest, kuidas kunstnik edastab tugeva sõnumi ruumilahenduse kui visuaalse kujundi abil, oli naisloojate omaruumi puudujääki sümboliseeriv viie uksega tuba Ingrid Ruudi kureeritud arhitektuurinäitusel „Oma tuba. Feministi küsimused arhitektuurile“ (2019). Turvakodu, tugikeskuse, kohtusaali jm institutsionaalsete ruumide installeerimine või kuvamine Tallinna Kunstihoone saalidesse osutab muu hulgas sellele, kuidas koduvägivalla tulemusena varisevad kokku tavapärased arusaamad oma ruumist ja selle turvalisusest.

Kelle vägivald kelle vastu? Lähisuhte- ja perevägivald, millest Kasearu isikunäitusel kõneldakse, on peamiselt naistevastane vägivald. Tõsi, sissejuhatava teosena eksponeeritud kuueaastase Johanna emale kirjutatud kiri, kus laps küsib, et millal nad ometi vägivalda täis kodust ära lähevad, ei lase vaatajal unustada, et vägivallamustritesse on paratamatult kaasatud lapsed. Ka viimase saali videoga „Lapse heaolu“ sümboliseeritakse seda, mis juhtub lastega mittefunktsioneerivas paarisuhtes. Aga näituse kui terviku peategelased ja mitmegi teose kaasautorid on koduse vägivalla eest

põgenenud naised.

Selline valik põhineb tegelikkusel. Koduse vägivalla ohvriteks on valdavalt naised, mistõttu rahvusvahelistes määratlustes nimetatakse koduvägivalda eelkõige naisi puudutavaks probleemiks.³ Perevägivalla ohvritega töötanud jurist Merle Albrant kirjutab mõni aasta tagasi Sirbis ilmunud artiklis sellest, kuidas naistevastasest vägivallast rääkimine tekitab Eesti ühiskonnas alatasa vastakaid reaktsioone, probleemi vähendamist või naeruvääristamist.⁴ Ja ometi väidab statistika, et umbkaudu 90 protsendil juhtudest on peresisese vägivalla ohver naine ja vägivalla toimepanija kas endine või praegune meessoost partner, kellega oli või on ühine pere.⁵ Seega pole Kasearu kunstilise uurimustöö fookuse valik mingil viisil kallutatud. See põhineb nii statistikal kui ka isiklikul kokkupuutel perevägivalla ohvritega ning jõutakse – seda otseselt küll väljendamata – tõdemusele, et lähisuhtevägivald on eelkõige võimu küsimus ja patriarhaalses ühiskonnas domineeriva sugudevahelise dünaamika üks probleemsemaid tagajärgi.

Uue kujundi otsinguil. Pere- ja lähisuhte vägivalla kajastamine avalikkuses on viimastel aastatel sammhaaval teisenenud ning sellele protsessile on kaasa aidanud ühiskonna hoiakute muutumine avalikkusele tuntud inimeste eestvedamisel. Miks aga tegeletakse selle teemaga kaasaegse kunsti vahenditega? Mida saab kunsti vahenditega arutellu lisada, midagi uuel viisil vaadata ja näidata?

Flo Kasearu tunnistas, et teda on häirinud massimeedias levinud naistevastast vägivalda sümboliseerivad kujutised, mis pildiliselt on küll mõjuvad, kuid tähenduselt kitsad. Kunstiline mõtlemine võimaldab kasutusele võtta uusi kujundeid ning see samm ei pruugi jääda poeetiliseks žestiks, vaid võimaldab esile tuua mitmekülgse sisu ja emotsionaalse laenguga sõnumeid. Mehe rusika eest varjuva naisenäo kujutis, millega meedias teemat valdavalt illustreeritakse, piirdub naise ohvrirolli näitamisega. Kasearu on otsinud seevastu kujundit, mille tähendusväli oleks laiem ja leidnud selle kuivanud potitaime näol: tõepoolest, kui mõelda, et piisava hoolitsuse ja armu korral saab pooleldi hukkunud taime uuele elule äratada, siis ei ole vaatajal kuigi raske kunstnikuga kaasa mõtelda.

Vabaduse väljaku poolne saal funktsioneerib tugikeskusena, kus skulpturaalsete vormidega toolid „jutustavad“ konkreetsete naiste lugusid.

Paul Kuimet / Tallinna Kunstihoone

Flo Kasearu pikaajaline tegevus Pärnu naiste tugikeskuses toetub veendumusele, et visuaalsel

kujutamisel on teraapilises protsessis oma osa. Ei maksa aga kujutava kunsti lõimumist teraapilise protsessiga segi ajada kunstiteraapiaga, mille põhialused ja meetodid kuuluvad psühholoogia ja psühhiaatria valdkonda. Flo Kasearu loometegevus paigutub ikkagi professionaalse kunstivälja ja selle mõjuulatuse piiridesse, kuid on valmis neid piire (kas või lühiajaliselt) ületama, selleks et anda professionaalse kunstniku oskused ja vahendid vägivallaohvrite taastumise ja võimestamise käsutusse. Võib tunduda ehmata, et peale poeetiliste kujundite on Kasearu kasutanud sellelgi näitusel talle omast mängulist ja kohati humoorikat kunstikeelt. Biennaalil „Performa 2017“ antud intervjuus, kus ta räägib rahvuse- ja identiteediteemalistest teostest, selgitab Kasearu, et naer või ironia aitavad tal keerulisi probleeme lahata inimlikul tasandil, ning et keskendumine positiivsele aitab kinnistunud mõttemustrite kõrvale tuua uusi võimalusi.⁶ Teatav pinge käsitletava teema ja selle kunstilise esitluse vahele võib küll jääda õhku rippuma ning kindlasti sõltub selle vastuvõtt vaataja kultuurilisest ja psühholoogilisest eelistusest. Ka näituse kuraator Cathrin Mayer peab oma eessõnas vajalikuks seda käsituslaadi lahti seletada väites, et „vägivalla mõju nõrgestamine huumoriga osutab sellele, et naised ei lase end ohvri rolli suruda“.⁷

Kutse vaatajale. Seda, milliselt distantsilt vaataja näitusel eksponeeritud teoseid ja nende kaudu esitatud lugusid vaatleb, on loomulikult individuaalne. Kuid visuaalid ja ruumikogemus loovad võimaluse tunduvalt tugevamaks

emotsionaalseks reaktsiooniks ja empaatiaks, kui mis tahes sõnaline esitus, olgu see siis teoreetiline, sotsioloogiline, juriidiline või psühholoogiline vägivalla analüüs. Mõne teose puhul on vaatajal otsene võimalus asuda vägivallaohvrite kohale: istuda tugikeskuse saali toolidele ja püüda kehaliselt kogeda, mida selline hetkeline samastumisakt endaga kaasa toob. Pilt võib vägivalda kujutada väga detailselt ja graafiliselt – selliselt, et seda on füüsiliselt lausa valus vaadata.

Flo Kasearu on eelistanud selle asemel kasutada enda välja töötatud sümboleid ja kujundeid, mis jätavad rohkem suhestumis- ja tõlgendusruumi. Nii on vaatajale kergem. Näituse narratiivis nii oluline positiivne sõnum, et vägivallamustreid saab oma elust välja lõigata, ei kao jutustatud lugude valu ja meeleheite sisse ära. Sellise hoiakuga näitust saabki teha isiklike lugude põhjal, kus vägivallakogemus on juba minevikku jäänud või jäämas. Need on võitlejate lood, mida Kasearu jutustab. Nende lugusid, kes elavad vägivallast täidetud vaikuses, ei saagi (veel) jutustada.

1 Näituse digigiid <https://digigiid.ee/naitused/flo-kasearu-elust-valja-loigatud>

2 <http://flokasearu.eu/muuseum/>

3 Iris Pettai, Ivi Proos, Virve-Ines Laidmäe, Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, Tallinn 2016, lk 4.

4 Merle Albrant, *Kas naistevastane vägivald on pseudoprobleem või karm tegelikkus?* – Sirp 30. VI 2017.

5 Samas.

6 Flo Kasearu *in conversation with Camila Nichols*. 7. XII 2017;

http://temnikova.ee/axs_site/content/module.art_aut/31/128._Flo_Kasearu_in_conversation_with_Camila_Nichols___Performa_Arts__December_7__2017.pdf

7 Näituse digigiid.ee/naitused/flo-kasearu-elust-valja-loigatud